

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Luzia Inzunza Arteaga

*Mañaria,
Bizkaia
(1925-2017)*

Aurkibidea

Biografia

Mañariko Ortuste baserrian jaio zen bost neba-arrebako familia batean. Aita bertakoa zuen eta ama Mañariko beste baserri batekoa. Sei urterekin hasi zen herriko eskolan eta gerrara arte bertan egon zen. Gerra sasoian, aita behi birekin Larraskitura joan zen, baina neba-arrebak amarekin gelditu ziren etxean. Egunez, etxe inguruko kobazuloetan ezkutatzeko ziren erasoak erdi-erdian egon ziren-eta. Oso ondo gogoratzen ditu gerrako bizipenak. Beraien izeko bat Emakumeen Batzako kidea eta mitinlaria izan zen. Hamahiru urterekin, Mañariko Pedro Baltzena tabernara eta karteritza (postetxe) joan zen neskame lanetan. Gero, hamabost urterekin, Durangora joan zen eta bertako pare bat etxetan egon zen berriro ere neskame bezala. Bere etxe bereko beste etxebizitzako semearekin ezkondu zen, herriko eta inguruetako dultzainero eta artzain ezagunarekin. Bederatzi seme-alaba izan zituzten. Herriko gertakizunak, istorioak zein kantuak oso ondo ezagutzen ditu Luziak.

Zintak

MAN-002

- **Proiektua:** Mañariko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-03-02
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Elortza, Kepa
- **Transkribatzailea(k):** Gisasola, Karmen

MAN-003

- **Proiektua:** Mañariko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea

- **Data:** 2011-03-02
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiolea, Nerea

MAN-004

- **Proiektua:** Mañariko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2011-03-02
- **Iraupena:** 69 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

MAN-036

- **Proiektua:** Mañariko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Etxazarra, Ainhua
- **Data:** 2013-06-14
- **Iraupena:** 61 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxazarra, Ainhua

Pasarteak

1. Elizpean aitarekin bazkaltzen

- **Erref:** MAN-002/002
- **Iraupena:** 0:01:44. **Hasi:** 00:03:51. **Bukatu:** 00:05:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Nebarekin eskolara joaten zen garaian, aitik harrobian egiten zuen lan. Bazkalorduan, neba okindegira joaten zen ogi bila, Luziak amak kapazuan ekartzen zuen bazkaria jasotzen zuen, eta neba-arrebak aitarekin elkartu eta hirurek bazkaltzen zuten. Euria egin zuenean elizpean bazkaltzen zuten.</p>

Transkripzioa

- Gerria sartu zan, nik hamar urte nekela. Ez dakit hori esan biher bot.
- Bai, bai, zuk dana kontau.
- Hori sartu zan. Gerri sartu zan. Bueno lehenukuek esan biher dot:
eskolara sei urteaz hasi nitzen, zazpiaz komuniñue ein naban. Ta gero,
eskolara; eskolara be, gitxi, gitxi. Nire aittek, eitta eban kanteran bihera.
Horrek kanterok, ikusten dozuz hor dauzenak? Holako baten, hor eitte aban
biherra. Ta gu neba nausidxe, Zelestino ta ni, eskolara. Ta amak, ataratzen
doskun bezkeidxe. Guk urtetan giñun hamaiketa erdietan eskolatik, ta
aittek urtetan aban hamabidxetan kanteratik. Ta amak ataraten oskun
bezkeidxe bidera, gure baserritik hona behera. Ta eitten giñun, bata
urtetan geuntsen nebiek edo nik amai bidera, bazkaidxe hartzen. Kapazuaz
ekarten oskun lapikokue-ta, ba euen. Ta bestiok juten giñien
panaderidxara, ogidxe hartzen bezkeitteko. Ta gero amak emiten oskun
kapazuoi. Gu aitte etorten jakun, aittaz bazkaldu, kapazue ixten giñun,
atzera eskolara jun orduko hor beheko baserri baten, eskolatik urten ta
gero atzera hartu kapazu ta etxera. Euridxe bazan, kanpun eitteko txarto
bezkeldu. Elixpera juten giñien, elixpera.

2. Maistrari "doña" esaten gerraostean hasi ziren

- **Erref:** MAN-002/003
- **Iraupena:** 0:03:03. **Hasi:** 00:05:35. **Bukatu:** 00:08:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

<p>Eskolan neskak eta mutilak gela ezberdinetan ikasten zuten. Itaurrean
egin behar zutenean ezin ziren eskolara joan. Gerra aurretik maistra
euskalduna izan zuen. Maistrari "doña" esatea gerraosteko kontua izan
zen.</p>

Transkripzioa

- Ta eskolan nungo neska-mutillek batzen ziñien?
- Bertakuek, Mañerikuek .
- Danok eskola baten?
- Ez, ez, ez. Maisue ta maistrarie bidxek euezan diferentietan.
- Semea: Gela diferentietan.
- Mutillek ta neskak. Ta edadeka diferentzidxetan zan?
- Ez. Danak zien antzera orduen. Ze hasten zien gero komuniñue eitten
abien neskak eta mutillek be batera; ta ba, edade bardinantza. Ta bai,
zahartxuauek eta gaztetxuauek be bai baiña oingo moduen, oingo moruko
zerik ez zan. Orduen klaro, eskolara be juten zan igul gaur, te bidxer,
bueno: oin bata edo bestiek geratu biher dozue eskolara barik; ba iturren
ein biher dozue /biozue/-ta. Hori iturren, badakizu zer dan?
- Esplikeu.
- Hori iturran izaten zan, baserridxen bihera ein biher izeten zan
behidxekin. Behidxen aurrien, bat jun biher izeten aban, behidxek ondo jun
deittien, artez, hari segietan. Ta atzien, behidxen atzien erueten zan, ba
hori, erremintta bat, guk esaten gontsen batzui aria; bestiek burdin-arak.

Ta goldie be bai. Ta ba holako geuzak. Ta klaro, baten batek, umen batek, geratu ein biher izeten eban ittaurren ein biher bazan. Holan izeten zan.

- Ordun, baserriko biherrak eitzeko, eskola barik
- Bai. Ta gero, orduen eskolara juten giñien orduen be, iguel: “gero iluntzien, etorri arin, ze eiturren ein biher dozue /biozue/”. Ta lanik ez, “ein daidxela Zelestiñok”, nik be esaten notsen nebiegaittik. Ta bestiek be: “ba nik bez, ein daidxela Luziak”. Bueno, baia baten batek ein ein biher. Edo negarrez edo zerien, baia ein ein biher. Ta gero bai, gero handik urten ta gero umen bat zaintzen edo. Ixekok esan dau: “umiek zaintzen, aber jungo zaien illuntzidxen?” Ta bueno, ba juen. Juen ein biher.
- Eta eskolan, maestrie euki zenduen?
- Maestrie, bai.
- Nongotarra?
- Nungotarra zan be ez dakit. Ez dakit nungue zan bera. Nik beti ezetu naban, hortxe euela, baia kanpokue ez zan ixen! Kanpokue bai baia herrikue ez zan! Baia.
- Euskeldune?
- Bai, bai, euskeldune zan, bai. Gero, gerraostien, erdeldunek euki giñuzen, hori bai. Ixena badakit. Lelenkuk, zer euen, Anastasia, euen izena baia nungue zan-ta ez dakit.
- Ta Anastasia zan edo doña Anastasia?
- Bueno, baia guk, “doña” sekule be ez gontsen esaten. Gero, gero, gerraostin esaten gontsezan “doña” ta horrek. Baia aurretik, ez, aurretik ez.

3. Eskolan ikasitakoak eta jolasak

- **Erref:** MAN-002/004
- **Iraupena:** 0:02:32. **Hasi:** 00:08:38. **Bukatu:** 00:11:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Irakurtzen, idazten, matematikako lau erregelak eta josten ikastea ziren eskolan ikasitako guztiak. Eskolara joatea ez zitzaion gustatzen, baina jolas-orduek gogokoak zituen. 'Ixerka', 'kriaka' eta orduko beste jolas batzuk gogoratzen ditu.</p>

Transkripzioa

- Ta zertzuk ikesten zenduezan eskolan?
- Ba bueno, ni neuk ikesi nebana ez zan besteik izen: “sumar, restar ta dibidir”, apurtxo bat. Akabo, gehidxo bapez!
- Semea: Bai, ta leidu ta idatzi. Leidu te eskribidu.
- Bai, bueno, leidu bai.
- Ta laborak be bai?
- Pixkat. Bai, pixkat bordetan be, pixkat eitten geñun. Baiñekie be baitte. Ta hori be eitten geñun, baia gero gerri sartu zan.
- Ta zu eskolara, gusteten jatzun eskolie, gusteu?
- Ba asko ez!
- Ez?
- Endemas gerraostien.
- Lagunekaz egotie-eta?

- Ha gehidxa. Eskolie ez ez jakun gustetan. Han, errekreuen ta urteten giñun orduen, olgetie, idxerka-ta. Horrek ez dakizue zuek zertzuk dien.

- Idxerka?

- Idxerka, kubike-ta.

- Esplikeizuz zertzuk dien.

- Ixerka izeten zan: paretan gaiñien neskak eta mutillek. Bueno, alkar harrapetan. Harrapetan zana, "fuera" kuadrillatik. Han ibiltten giñun aiñeketaik, baie justu-justuen iguel be, hantxe azkenien be, arkondara edo bruse edo beuken, handidxeik heldu eta iguel eutsi. Hantxe. Ta holantxeik olgetan geñun. Beste bat, kriaka be esaten gontsen. Kriaka, gordetan ibiltten giñien ta ha, topetan.

- Ta kubike?

- Kubike? Kubike ha be gorde izeten zan. Baia gorde, ha eitten zan kriakaz. Kriaka, harrapetan izeten zan haidxe be. Nik idxe ahaztute be! Kubike gordetan. Ta ha topetan, ene! Ha idxeten zan ona! Ba kubike gehidxaue eitten geñun, euzuek etxien; euzuek lagunek, etxietan ta holan. Kanpun be iguel. Iguel, arbol ostien edo gorde edo hara iturriraiño edo juenda han azpiko zera baten edo. Baia ez. Politte izeten zan hori be. Gehidxen gustetan jatena niri izeten zan, kriaka, harrapetan.

4. 'Saketan' bildotsen hezurrekin jolasean

- **Erref:** MAN-002/005
- **Iraupena:** 0:03:18. **Hasi:** 00:11:10. **Bukatu:** 00:14:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Eskolan mutil bat bakarrik zegoen arineketan Luzia harrapa zezakeena. 'Txopinka' eta 'saketan' jolasak gogoratzen ditu. Bildotsek eta ardiek atzeko hanketan zuten hezur bat zen 'saketan' jolasean neskek erabiltzen zutena. Mutilek txirringarekin jolasten zuten.</p>

Transkripzioa

- Ni eskolara ibili nintzen sasoiaren, Mañeridxen egon zan mutill bat ni harrapetan niñduena ariñeketan. Mutil bat. Iñok be ez niñun harrapetan hor sasoiaren. Hil zan. Antonio Sarobe, neu baiño gaztetxuaue zan.

- Nungue zan ba?

- Ba Mañerikuk, bertakuek ez zien izen. Oin Mañeridxen eukezan izeko ta horrek. Ta Mañeridxen bizi zien, egon zien behintzet eskolara, asko ibili zien harek anaidxak. Bai.

- Orduen neskak eta mutillek arkalegaz?

- Bai, bai, bata bestie artapetan. Ta beste bat beste bat txopinke be bai idxeten zan, txopin. Txopinke izeten zan: hara, paretan zin ilaran, ta gero ba toketan jakonak hari txopin emon, ha aiñeketan, ta bueno, holakoxe gauzek zien.

- Ta pelotaza-eta?

- Saketan. Saketan, ez dakizu zuk zer dan saketan? Tabak, tabak be, ez dakizue? Tabak, tabak badakizue?

- Baiña esplikeu, esplikeu.

- Bai. Sakak, izeten zien gutzat. "Saca, pon, culo y carne". Sakie idxeten zan, eukitte eban, ba holan, zer bi. Honen antzekue idxeten zan. Honetara imiñten bazan, hau izeten zan ganekue, "saca": honan imiñten bazan,

“pone”; ta honan artez, aldeka batera imiñten bazan, “culo”; ta bestera imiñten bazan, “carne”. Ta harek kanikiaz, harek izeten zien ba harrapau, buelta emon, ta noberak esan edo zerin buelta emoten botsezun, sakai emoten botsezu ba, sakan urtetan botsu, harek irebazi eitten aban. “Culo” imiñten bazeñun, holan begire, bardin, irebazi. Bestera be, erara imiñten bazendun... Oin, galtzen bazeñun, ba atzera danak bota biher.

- Ta zelakoak izeten zien?

- Oso polittak. Zelan esango dotsut? Horrek eukitten ebazien, billotsak ta ardidxek. Bai, juntan. Hor juntan eukitten abiena, juntan aurreko hankan ez, atzeko hankan eukitten abien. Eta hantxe eukitten eurien hazur bat, hazurre zan! Hazurre. Hik, ikesiko eban ez dok, apur bat ikusiko ebazen harek?

- Semea: Bai. Pinttau-eta eitten ziñuezan.

- Pinttau, be bai.

- Bai, pinttau?

- Pinttau eitten giñuzen, gero.

- Zegaz?

- Ba, zeraz, ba...

- Semea: Klarionaz.

- Klarionaz zein pintturakin be iguel, kolorezkuekin be iguel.

- A bai?

- Bai, bai.

5. Errekan ezkailuak eta "kangrejoak" harrapatzen

- **Erref:** MAN-002/006
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:14:28. **Bukatu:** 00:17:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Aisia » Mendia eta hondartza » Errekako arrantza eta ehiza

Laburpena:

Sokasaltoka jolaseko "Al cocherito leré" erdal kantua abesten du. Panpinzalea ez da inoiz izan Luzia. Errekan ezkailuak eta "kangrejoak" harrapatzen ibiltzen ziren. "Kangrejoak" etxean egosi eta jan egiten zituzten. ("Kangrejoa" errekoari deitzen diete; "karramarroa", aldiz, itsasokoari)

Transkripzioa

- Baiña horretan neskak bakarrik edo mutillek be bai?

- Mutillek ez. Mutillek txerringie, txerringiaz ta ibiltten zien. Bai, bai, bai.

- Horregaz aroagaz?

- Aruaz. Beste [...] bat imiñi honan, ta bueltaka, ta urriñ-te, bueltaka, ta eitten [...]. Ta beste bat egoten zan, saketan edo saketan, saltoka. Bai kantaute be iguel eitten geñun, “Al cocherito leré” ta horrek.

- Zelan zan “Al cocherito”?

- Bai, erderaz ikesi giñun!

“Al cocherito leré,
que si quería leré,
montar en coche leré,
y yo le dije leré,
con gran salero leré,
no quiero coche leré,
tener marido leré,

que me mareo leré.” Cambio.

- Eta muñekatan?

- Ez, muñekaik ez jatan /etxatan/ gustetan niri. Nik ez.

- Euki bai?

- Ba eukiñ eiñ doaz iguel, baten batzuk emonda, trapu zahar. Ein eitten giñuzen, baie neri ez jatan gustetan. Eukitten giñuzen, trapu zaharrakin-ta. Ez, niri neuri ez jaten gustetan.

- Ta hemen errekan be, olgeuko zenduen ba?

- Errekan olgau? Bai, eskeilluek harrapetan-ta kangrejuek harrapetan-ta.

- Bai, loiñek-eta?

- Lueñek, ez dakit zertzuk dien.

- Ez?

- Semea: Ez dakigu zer dan baiña...

- Ez dakit, ez dakit zelan esan. Errekan eskailluekaz-ta?

- Ur apur bat emoiztek.

- Ez, ez, beste batzuk die, ez dakit.

- Loiñak, ez hamen erreketan ez zien egoten loiñak, ez. Badakit zeintzuk dien horrek, baiña loiñak ez zien hamen erreketan eoten. Gure erreketan eoten zienak izeten zien: eskeilluek eta kangrejuek. Ta kangrejuk harrapau, etxera juen, imiñi txolet bat surten uraz. Hak, urek, irakitten eban orduen, hara bota, ta harek egosten zien. Ta haxe jan.

- Ta zelan harrapetan zenduezan ba?

- Fazil, fazil. Harek harripietan ta eoten zien. Ta fazil harrapetan zien!

- Eskuekaz?

- Eskukaz. Eskuekaz.

6. Arrain-saltzailea baserrietara

• **Erref:** MAN-002/007

• **Iraupena:** 0:02:18. **Hasi:** 00:17:08. **Bukatu:** 00:19:26

• **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Batetik bestera zebiltzanak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

<p>Luzia gaztea zenean, arrain-saltzaileak baserrietaraino igotzen zuten. Sardinak eta txitxarroak erosten zituzten. Umetako argazki bat erakusten du.</p>

Transkripzioa

- Eskaillue ba bai?

- Eskeilluk be bai.

- Ez eibien eskapetan, ala?

- Bai, batzuk eskapeten eben baia beste batzuk harrapau eitten zin.

- Hori izengo zan ezta, jaten zenduen arrain bakarra?

- Bai. Nik ez, arrain bakarra hau, ez, ez, ez. Gure sasoi en, gure gazte sasoi en be, peskeruk ibiltten zien hamen. Ta baserriaño be igoten abien.

- Baiña, hau bai, dirurik?

- Ba, ba, lau erosteko ez baten, bi erosi ta aurrera.

- Makillaue ta holan-edo?

- Makallaue? Ez, ez. Sardiñie, txitxarrue ta holakuk idxeten zin gehidxen. Ta iguel, hamen Mañeridxen, hortxe rotandan paseu, te lelengo baserriraiño

igoten aban orduen, zerak, peskeruek. Zerettik, deittu eitten aban handik, hortik hortidxik deitzen aban: "pesquero, esquero". Guk, handik basarrittik entzun. Ta amak esaten oskun baton bati: "Benga, bat edo bestie, arin; peskerue dau kalien-ta". Iguel handitxik honeraiño kalera, etorten giñen aiñeketan. Ta igon be eitten abien gerora, basarrire ta haraño be, baia.

- Ta lehen hemen erakutsi dozu eskolako erretratue, hor zelan zauzien jantzitze, dotore.
- Bai. Ez dakit ze dotoretasun euki doten be-ta!
- Ba danok zauzie [...], erretratue ikusko dogu.
- Batzuk elegantetxuk dauz hor.
- Bai. Danok ziñien Mañarikoak, danok?
- Ba bai, pentsaten dot danok gañiela. Mañerin bertan jaidxuek ez dakit, baiña Mañeridxen bizi zienak bai. Bai, danok pentseten dot.
- Gonatxuekaz danok?
- Bai, bai. Hor ez zeuen prakaik.
- Hamen ez dau albarkarik eta abarketarik.
- Ez, ez dagoz.

7. Eskolan gerra aurretik euskaraz

- **Erref:** MAN-002/009
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:20:59. **Bukatu:** 00:22:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Politika » Gerra aurrea » 1931-1936: II. Errepublika
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

<p>Eskolan gerra aurretik euskaraz egiten zuten, nahiz eta liburuak erdarazkoak izan. "Bobo y tonto" izenburuko liburu bat gogoratzen du. Arbelari "tablerua" esaten zioten. Errepublika garaian, ikasgelan gurutzea zegoela gogoan du.</p>

Transkripzioa

- Eta eskolan, zuek zelan eitten zenduen, euskeraz edo erderaz?
- Guk gerra aurretik euskeraz. Gerraostien zien komeridxak! Ze gerra aurretik beti euskeraz.
- Ta liburuek-eta?
- Liburuek-eta erderaz.
- Baia euki zenduezan orduen liburuek?
- Bai, bai, bai. Bai.
- Zelakoak zien edo ze, akorduen dekozu?
- Liburuek zelakoak ziren bai. Baten izena bakarrik dakit. Haidxe topetan ibiltten giñien, fazillena irakurteko-edo ez dakit zer zan. "Bobo y tonto" ipintten eban ta.
- "Bobo y tonto"?
- Bai.
- Ta zer zan, leidutekoa edo?
- Bai, leidutekue. Ta gero ba hori: lantzin bat, lantzin bat, maistrian aurretik pasetan giñien, geuri imiñtten euskuezan leziñuek hantxe leidu, ta ba pasetan gilien. Ta gero, tableruetan: "sumar, restar".
- Tableruetan edo pizarran?

- Edo pizarran. Tableruek, tableruk esaten dot, baia pizarrak.
- Bai, tableru.
- Tableru esaten gontsen baiña pizarrak eskribitako.
- Ta eskolan banderak eta banderaren bat-edo euki zenduen?
- Gerra aurretik ez dauket hori akordurik.
- Errepublikanue edo ez?
- Ez dauket.
- Edo kurtzak, kurutzie?
- Kurutzie bai. Kurutzie beti.
- Bai, Republikan be bai?
- Pentsatzen dot baietz. Neure akordun kurutzie, beti eoten zan han, maistrien parien.
- Ze zu, Republikan hasi ziñen eskolan.
- Ba hasiko nitzen. Ez dakit nik Republiki edo zer zan . Gero gerrie badakit izen zan baiña...
- Hemen Republikie-ta, ez zenduen igerri, ezta? Republikie zanik igerri be ez.
- Ez, ez, ez, ez. Baiña ez jakon igertzen.
- Mañeridxen ez?
- Hasi zanien orduen, bonbardiauten ta orduantxe, hasi zien soldauek etxietara-ta orduen. Baia ostien aurretik ez dot pentsetan.

8. Eskolatik irten eta etxera lanera

- **Erref:** MAN-002/011
- **Iraupena:** 0:03:23. **Hasi:** 00:23:17. **Bukatu:** 00:26:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Eskolatik irten eta etxera joaten zen. Umezain, itaurrean egitera edo iturritik ura ekartzera bidaltzen zuten. Behiak ura edatera basora eramane behar izaten zituen. Arropak etxeko harraskan garbitu eta astintzera errekarera eramaten zituzten. "Chimbo" markako xaboia erabiltzen zuten.</p>

Transkripzioa

- Semea: Eskolatik urten te gero, zer eitten zeñun?
- Eskolatik urtenda, zer eitten naban? Etxera jun biher arin.
- Semea: Bai ta etxera be, etxera juenda, zer?
- Etxera juen ta iturren-ta. Edo, umen bati, zeintzen-edo.
- Umezain?
- Bai, bai umezain. Ta edo klaro, orduen itturridxe be etxetik urriñau. Edo iturriko ure ekarri, edo baitte eitten ein biher izeten geñun. Orduen, behidhek ure edateko, etxetik atara ein biher izeten giñuzen. Ta bastante biraldidxen eruen biher izeten zien behidhek ure edaten. Ta ha, idxeten zan ba, gaur batak eruten baban, bidxer bestiek erun biher. [...] etxetik kilometro bat baiño gehidxau basora, basora ataraten giñuzen, ure edaten.
- Ze egon zan han deposittoren bat-edo?
- Depositdue, ta gaur be, ha dau. Gaur be, badeu ha. Ha zulue, gaur be hantxe dau. Ure eraten abiena behidhek.

- Semea: Zein zulo da?

- Aranitturri. Bertatik hartu giñun gero, urte askora baserridxetara ure be. Handidxik, handidxik.

- Eta ariñau, nungo itturrire joaten ziñien?

- Geu? Geu?

- Bai, zeuok.

- Gu itturrire? Betiko itturridxe daukou. Nik ezetu duan itturridxe. Oin, hamen ezagutu banaban, hona pasaute, baia bertan, bertan. Ta ganera, euki biher idxeten geñun, erropie garbittu etxien ta erre kara aklaretan. Erre kara aklaretan. Ha zan ba urrin. Ta honetxeik bide estu-estu batetik. Beheko aldetik sasitzie ta hantxe denbora txarra edo zer bazan laban eitten aban. Ta iñoz jausi be bai, beheko sasitzara be erropa ta guzti. Erropak lepuen, baldien, ta erre kara. Ta gero han aklarau, etxera eruen, ta gero hacie eukitten geñun imiñitte alanbriaz, solo barrenien-edo imintte, ta eskegi.

- Etxin garbittu, nun?

- Etxin fregaderan, fregaderan.

- Etxe barruen edo kanpuen?

- Etxe barruen, betiko fregaderan. Ointxe be haxe fregaderi dau gure baserridxen.

- Semea: Ta harri haundi bat.

- Hoidxe ba. Bai, bertan atarikue! Etxien, etxik, etxiek eukin harridxe bertan atarata. Zuk halako fregaderaik sekula ez dozu ikusi. Ez ta pentsau bez! Ta egon be ez da asko ingo!

- Ez berari etxieri atanikoa ez. Eta ze jaboi?

- Jabon txinbo. Ona zan, jabon txinbo. Gero, urten aben gerra ostien, urten abien horrek, hautsek-eta holakuek. Bai.

9. Arropak garbitu, zuritu eta usain ona ematen

- **Erref:** MAN-002/012
- **Iraupena:** 0:02:24. **Hasi:** 00:26:40. **Bukatu:** 00:29:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

<p>Izara eta arropa zuria garbitzeko lixiba eta anila erabiltzen zituzten. Umetan bere ama irakindako urarekin lixiba egiten gogoratzen du. Arropari usain ona emateko ereinotza erabiltzen zuten.</p>

Transkripzioa

- Ba niri Salomek esan eusten, bolas maravillosas-edo, akordetan zazela.

- Bolas maravillosas horrek, izengo zin gerokuek. Gerra aurrekuek ez. Gerokuek.

- Eta jabon txinbo bai eta izerantzatz-ta, erropa zuridxentzat?

- Lejia ta anille.

- Anille?

- Anille. Azule, anille. Azkenengo aklaraue emoten jakona, idxeten zan. Ure imiñi baldien, anille bota hari anille, ez heutse, trapuen eoten zien. Ze heutse, ezpabe, zertu eitten da, pegau eitten da iguel idxeretan; baia ha bestie traputik ez zan soltetan. Ta haren azule, ure azul-azul imintten aban eta izerak-eta, gauze zuridxe, hantxe paseu, ta kolorie ederra eukitten abien.

- Baiña ur hotzetan?
 - Ur hotzetan. Errekan bertan aklaretan zien orduen. Bai, bai.
 - Ez zenduen irekitten jartzen? Ez?
 - Irekitten jarri ure? Ez! Nik neure akorduen, ez dot nik neuk sekule. Baia ni akordetan naz gu, gu txikidzek giñien orduen, gure amak-eta beste modu baten-ta, erropak-eta garbitzen abiezana. Barriketan. Barrikak, lixibie esaten otsien. Hari heutee bota ta hantxe, hantxe garbitzen aben. Ta zelako kolorien ateraten ebezan erropak!
 - Lixibie ta ur irakitten?
 - Ba izengo zan.
 - Lixibie esaten jako horrerri.
 - Ba orduen ur irakiñe izengo zan. Lexibie, esaten otsan. “Bueno, ixilik egon nik lixibi ein biher dot /biot/-eta”, iguel esaten oskun.
 - Ta bedarrik, eukaliptue edo ereiñotza edo usiñe emoteko?
 - Eukalipto bedarrak edarrak eote zin gure baserrixen.
 - Ta ibiltzen zenduezan?
 - Bai.
 - Garbitzeko?
 - Garbittu eitteko erropie?
 - Usiñe emoteko.
 - Ez. Hori zan eridxontzie. Eridxontzie, eukaliptu baiño eridxontzie gehidxau. Eridxontzie, horregaz hor lexiban ipiñtten ebazan amak. Hori bai, bai.

10. Lastamarrega eta koltxoia

- **Erref:** MAN-002/013
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:29:04. **Bukatu:** 00:31:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak

Laburpena:

<p>Ohetako koltxoien artilea lantzean behin harrotu egiten zen. Artilea garbitzea lan txarra omen zen. Ohearen malgukien gainean lastamarrega jartzen zen, eta honen gainean koltxoia.</p>

Transkripzioa

- Koltxoiek garbitzeko?
 - Ene! Koltxoiek lanazkuek eta bueno! Garbitzen abiezan iñoz, baia iguel garbittu, garbittu ein baiña uretan baiño iguel gehidxau, atara koltxoitik edo zeretik ta eskuekin. Ta atzera dana zertu han, batute-ta eoten zien-ta. Ta harek nasaittu. Iguel ein atzera sartu. Baia iñoz garbittu be bai.
 - Zelako biherlekue!
 - Bai, zelako biherlekue. Ha, ez zan biherlekue ez. Ha zan, bueno, ez noie esaten ze, txarto berba eitten ez noie. Ta ba hori azkena.
 - Zuk hori lanazko koltxoiek ezagutu zenduzen?
 - Bai.
 - Kapatxadunek-eta? Kapatza, kapatza edo...
 - Ez. Zera.
 - Artoan azala?
 - Arto azala. Lastamarrienak. Lastamarragak.
 - Bale, lastamarragak.
 - Horrek ez, horrek ez, ez, ez. Horrek ez.

- Lastamarragak?
 - Lastamarragak.
 - Guk kapatza esaten dogu. Han parajin kapatza da. Eske herri bakotzan.
 - Bai, bai, klaro.
 - Lastamarragak.
 - Lastamarragak. Hori, lastamarragak zien. Lastamarragak.
 - Eta horregaz eitten zenduezan zuek?
 - Lo?
 - Koltxoiek.
 - Koltxoie bai. Hori koltxoien azpidxen imiñten zan, koltxoie ganetik. Horren ganetik imintten zan. Oin mueblie edo esaten dana; bueno, oin hori gerora izen zan. Haren ganien hori lastamagarrie. Ta lastamagarrien ganin, koltxoie. Horrek izeten zin.

11. Bi kuma ume bikientzako

- **Erref:** MAN-002/014
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:31:00. **Bukatu:** 00:33:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

<p>Lehenengo umearentzako erositako kuman egin zuten lo Luziaren 9 seme-alabek. Ume bikiak ere izan zituen, eta orduan auzoko batek utzi zion bigarren kuma.</p>

Transkripzioa

- Eta kunak?
 - Bai, kunak bai.
 - Zelakoak zien?
 - Kunak? Nik euki neben kunie oso elegantie zan. Bikotxak euki nebazen orduen. Euzokuek batek, hori Felipa Insuntza hor dauena, nire beheko baserrire ezkontute eon zan. Ta esan eusten, “ba bigarren kunaik ez ein erosi! Neuk jaukenat (txaukenat) libre bai ta neuk /erungonat/ erungo donat”. Etxien einddeko kunie harek. Ez nik erosikue neuken oso kuna politte, oso kuna politte. Ta ha be neken koltxoatxoaz etxeko laniaz einde koltxoie ta haidxe.
 - Ze, egurrezkoa edo zelakoa zan?
 - Bai. Egurrezkue einde, ohien morukue. Ohien estiloko bat zan izen be. Koltxa, kuma ederra zan.
 - Ta ze mobidu eitten zien-edo?
 - Bai. Hau, eitten eban.
 - Semea: Ni be kuma horretan eon nitzen.
 - Bai. Ta gehidxau be bai.
 - Beratziek, pasa zin kuna bardiñetik?
 - Beratzirek. Esan duana, bikotxak euki nebazan orduen, haretxaz beste bat, kuna bat hari. Bikoitxetako batek.
 - Semea: Ta gero ze ein ziñun kuna harekin, ba?
 - Ba, ez dakitt zer pasau zan.
 - Semea: Zuk jakingo dozu.
 - Ba iguel jakingo dot, baia. Ta klaro, nik hazi nittuen ta kunie barri-barri euen hondiño, ez euken apurtute ezebez. Ta nire albora gero ezkondu zan nebaik zaharrena. Ta haren lehengo auki aben alabientzako, emon notsen

hari. Ta ha be hantxe hazi zan, hantxe kunan. Ta klaro, izekok esaten otsen horri: “Apolinar, etorri te ereiozu honexi kumioni. Eroiozu”. Ta hau olgetan ibiltten zan ta ernegeuaz juten zan, baiña ein ein biher, haidxen. Kumiai ereitten ta umie negarrez. Ta hasi zan kumie geruau gogorra, geruau gogorra. Ez dau umie kumapera bota, horrek! Bueltaka ta bueltaka hasi zan orduen ta umie kumapera. Ez jakon ezebe pasau. Ez jakon ezer. Hori akordun eukiko dau.

- Bueno pasetan dizen gauzak die.

- Bai, baiña gatzetxue ez zan izen! Ta hori ta gero gehidxau ez naban emakumie ikusi. Ez naban ikusi ha emakumie.

12. Ama emagin zuela jaio ziren Luziaren umeak

- **Erref:** MAN-002/015
- **Iraupena:** 0:02:33. **Hasi:** 00:33:57. **Bukatu:** 00:36:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

<p>Luziaren ume denak etxean jaio ziren; bi erditzetan hartu zuen parte medikuak, baina beste denetan emagin lanak Luziaren amak egin zituen. Ume bikietako lehena amak atera zion, baina bigarrenarentzako medikuari deitu zioten.</p>

Transkripzioa

- Ta zuk umiek etxien euki zenduzen danak?
- Danak etxien.
- Nor ibiltzen zan partera-edo?
- Ama.
- Zure ama?
- Neure ama.
- Partera?
- Neuretzako neure ama zan. Ta medikuaz bi. Aurretiko aldiz pentseten dot medikue etorri zala. Lelengokuaz, lelungokuak daukoz hirurogei urte einde. Hogeta bat urtaz ezkondu nintzen! Hirurogei urte daukoz einde. Haridxaz lelunguaz. ta gero, bikotxak euki nebazan orduen. Ostin beti amaz.
- Semea: Kontau ahal dozuz zelakuek izen zien, eukitteko guztidxek?
- Zelan eukittakuek?
- Semea: Zelan euki ziñuzen umiek. Zelan jaidxo zien?
- Ondo. Danak ondo jaidxo zien!
- Bai, errez?
- Errez be, errez baiño be, zertxuau bai. Nausidxena ta bikotxa zien gatxenak. Nausidxena, bai nahiko gatxa zan! Izen be morroskotxue zan. Bai, morroskotxue zan. ta bikotxak, neskatie bai, neskatie goidxeko seiretan jaidxo zan ta mutikuek. Ta neskati jaidxo zan amaz, neure amaz. Baia amak igerri ein otsen /eitsen/ beste bat euela. Ordun ez giñen joaten gu medikuengana-ta iñora be zertzen. Ta amak igerri ein otsen /eitsen/ beste bat euela, ta orduentxe, medikuei abisau. Ta jaidxo zan bata goidxeko seiretan jaidxo zan ta bestie goidxeko bederatzi, bederatzi-erdiek-edo, holan. Bai. Ta ha kosta ein zan.
- Ta zelan igarri otson, bigarrena datorrela-ba?
- Ba harek igerri ein otsen /eitsen/. Bueno, igerri ein otsen /eitsen/, beti esaten otsen, aurretik be!: “Hor, bi xatozan”. Esaten ontsen: “ez eistezu

niri ama hori esan, ze entzutiek be ez dakit zer emoten dosten-ta. Ez eistezu esan". Ta ba nitzako be.

- Sorpresie, bi?
- "Ta nire gizonai be ez eizu esan! Ez babe, hor ibiliko ta gero, arteik hartu eziñik ibilko da-ta".

13. Amak, ume berriak eta elizako ohiturak

- **Erref:** MAN-002/018
- **Iraupena:** 0:03:23. **Hasi:** 00:38:17. **Bukatu:** 00:41:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Sakramentuak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

<p>Umea jaio eta 15 egunera, amak umea besoetan zuela elizan sartu behar izaten zuen. 15 egun horietan amak ezin zuen etxetik irten ere egin. Umea jaio eta berehala bataiatu behar izaten zen.</p>

Transkripzioa

- Ta umiek euki ta gero, ze etorten zan? Zu ohien ta umiek zer, bautidxeu-
edo?

- Orduen klaro oin, ensegida jaidxo ta urtetan hasten gara, urtetan hasten
die amak be. Baiña orduen gero elixan sartzie izeten zan, beste bat. Hori
ez dakizu zer dan. Elixan sartzie izeten zan handik hamabost egunera-edo,
zuk jun biher izeten zeñun, amak umiek besuen, ta elixara, elizan sartzen.
Hori beste historidxa bat zan. Euren berbaldi bat eta ba hori. Ta artietan,
ordura arte, ha elixan sartu arte, lehen ez euen kanpora juen ta porruek
ekarri eidxuz ortutik-ta, holakoik ez, kontuz. Etxetik urtetan itxi bez, ez zan
eitten orduen.

- Ta umie zenbaterako bautidxaten abien? Umie bautidxau noiz?

- Umie bautidxau? Gaur jaidxoten bazan, bidxer seguru! Niri hirugarrena
jaidxo zan orduen, txarto pasau neban nik. Osaba bat neken karmelittie
Kolonbiatik etorritte; amen nebie. Ta jaidxo zan zerien, juniuen hogeta
batien, mutikue zan, jaidxo zan da herridxen abadeik ez. Abadie
examiñatan-edo juenda. Ta mezie emoten nire osabie fraillie bajatzen zan.
Ta neuk esan notsien: "Ai! Ta oin zelan gauz gu? Abadeik ez herridxen. Oin
umie bautizau zelan?". Ta esan eusten osabiek, karmelitie zan.: "Neu be
hamen naidxan. Umie bautidxeuko xonau". "Ba bautidxau biher dozue /
bikozue/, ze abadie etorri artien ezin geinkez umiek bautizau barik euki". "/
Etxeken/ ez jeken horrenbeste prisa". Eske-eske, baia guk beti pentseten
giñun hoidxe. Iguel goxaldien jaidxoten bazan, illuntzizen iguel bautizau /
bijuen/ biher juen, eitten zien orduen. Ta ni estu. "Ez zaitte estutu", eitten
osten osabiek. "Ez zaitte estutu, zertuko xonau". Baia halan ta guzti be,
luzetu ein zan. Hogeta batien jaidxo ta hogeta lauen zera, San Juan egune,
ta esan eusten: "umie ondo xan. Umiek /etxen/ kuidaaurik. Ta San Juan
egunien, bautidxeuko xonau. Mezie emongo xonat ta gero meza ostien,
umie bautizauko xonau". Ta halantxeik. Baia ostin ni txarto! Haidxe zera,
afrentziño bat, entzun eitten giñuzen geuzak-eta.

14. Bataioak eta umeen izenak

- **Erref:** MAN-002/019
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:41:40. **Bukatu:** 00:43:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak

Laburpena:

<p>Bataiatzera umea ama pontekoak eramaten zuen. Aita eta ama pontekoak joaten ziren bataiora, baina umearen aita ez zen joaten. Umearen izena, mutikoa bazen, aita pontekoak erabakitzen zuen.</p>

Transkripzioa

- Ta nor joaten zan bautidxora?
- Madriña bat. Madriñi esaten gontsen batek umie eruten aban. Ta gero aitte puntakuek eta ama puntakuek. Aitte puntakue ta ama puntakue ba, ez dakit zuk esaten dozun, aittebitxi ta amabitxi.
- Bai, bai, bai. Eta aitte bera?
- Ez.
- Ez?
- Aitte ez.
- Semea: Ez zan eliza zalie.
- Aitte beti elizara, baia umiek, umiek, bautizuen ez euen hori, kostunbrioi. Hemen ez behintzet. Aitte sekule be ez zan juen aitte.
- Umien izena nok elegitute eban? Umien izena?
- Umien izena hori beste bat. Horren izena han auzuen beheko baserriko mutil bat, ta orduen ez zan baia oin beren andrie zan, bizi da hori Felipa Insunza, horren amabitxidxe zan.
- Semea: Ama ponteko.
- Ama ponteko. Ta batuk hau imiñi biher jako biher jako /bidxako/; bestiek bestie imiñi biher jako /bidxako/. Baie orduen esaten zan, aitte puntakok mutillena, aitte puntakok, esan biher deuela /bideuela/. Ta auzun be, esaten euskuen gaztie eta be, batien Jabier, bestien ez dakit zelan, ta zer idxen imini biher dotsezue /biotsezue/? Ta baia ez dakigu. Aitte puntakuk berak esan biher daule /bidaule/ diño-ta. Elizara aitte puntako ama puntakuek eta aiñie umiaz, ta izen imiñi biher jakon /bijakon/ jakin ez, horrek. Ta abadiiek hasten zan orduen zerien eta: “Bueno, ze izen dakarzue?”. Ta gero beittu bestik, bestik beittu ta, aitte puntakok: “Apolinar!”. Ixenik akordau ezin ta etxin be gero.

15. Euskal izenak debekatuta

- **Erref:** MAN-002/021
- **Iraupena:** 0:00:59. **Hasi:** 00:45:31. **Bukatu:** 00:46:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

<p>Euskal izenak jartzea debekatuta zegoen, baina etxean asko erabiltzen ziren izenok.</p>

Transkripzioa

- Ta euskerako izenak entzuten zien, han sasoen? Agurtzane ta holako...
- Bai, bai, bai.
- Joseba-eta?
- Bai.
- Semea: Txomin-ta, Imanol-ta.
- Imanol ta bai. Ni beiño ariñautik be nire baiño zaharrauek-eta be, euskal izenak eukezan.
- Bai zu baiño zaharrauek? Ze izen?
- Bueno, hor kontuz. Iguel txarto esaten nabil. Euskal izenik imini ez, gero etxien esan euskal izena.
- Bai.
- Hori zan. Hori bai. Hori zuan.
- Bai ze nik hemen lehen ikusi dot, Amaia eta Garbiñe...
- Garbiñe ta horrek, Amaia neure alaba bat be, bada.
- A bai?
- Bai.
- Ta zelan zan...?
- Amaia, Amaia.
- Amaia?
- Ez, María Amaia. María Amaia.

16. Gerra denbora etxean milizianoekin

- **Erref:** MAN-002/023
- **Iraupena:** 0:03:40. **Hasi:** 00:47:03. **Bukatu:** 00:50:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Gerra hasi zenean eskolari utzi egin behar izan zion. Egunez kobazuloetan gordetzen ziren, eta gauez etxeratu. Etxean milizianoek jaten eman behar izaten zieten. Itxarkundia batailoikoekin ondo konpontzen ziren, baina Perezagua batailoikoekin beti beldurrez ibiltzen ziren. Milizianoek ekartzen zuten arroza prestatzen zuten egunero jateko. Arrozez ase geratu zen Luzia gerra denboran.

Transkripzioa

- Gero gerraostien eskolara buelta ziñen?
- Bueno, gerra denporan eskolie itxi ein biher izen euntsen. Gerrie sartu zan. Oso-oso txarto pasau geñun guk gerra denporan. Hasi zien soldauek etxietara-ta sartzen, ta klaro, ez euen, han egunez iñor ezin lekien egon etxien. Ta ba hartzen giñuzen zerak. Kobetara jun biher. Ta kobak bat hametik ikusten dot, baia han hatxen, hatxen ezkiñan. Han be egoten geñien, juten geñien goixien joanda, illuntzire artin hantxe. Gero etxera etorri ta ba, zeozer jaten-edo imini be, ein biher. Etorten zin milizianu, esaten gontsen guk orduen denporan, soldauei. Etorten zien iguel etxietara, sartzen jakuzen etxien, ta ba hantxe. Ondo esaten euskun ordun ba, ondo. Baia begozan euren artien, batallaue bazan Itxarkundia esaten jakona, oso ona, oso ona. Jente oso ona zan ha. Eta beste bat, Perezagua, ha, ostera, oso txarra, oso txarra. Harekin, bueno ibiltten giñien beti

billurrez. Ta, baia hori esan duana Itxarkundia zana, ta teniente batek hartute euken, gurerako zer bat! Ta gero frentien be, plantetan zin, han aurrekaldeko etxien, hatxen puntan-ta, han eoten zin pillue. Baia akiten eban bittarteren bat, etorten zan gurera, arroza ekarten eskun, orixue be bai iñoz, baia arroza. Ta gero gure amak gustetan jakozan eskun eiñeko galtzak botakin-ta ibiltteko. Ta gure amak eitten otsezan galtzak. Ta oso-oso ondo zertzen jakun. Ointxe be, ointxe be, ikusten nau zelako arpeixe euken be. Bai, bai, ondo esaten euskun ze! Ta gero, hurrengo zerien, iguel etorten zan, ta iguel, taluek eitten-edo, gure ama, ta talo bero-beruek-edo emoten otsiezan ta pozik juten zan. Esan duana, arroza. Besteik ez auen gurin, orduen arroza, arroza ta arroza. Gaur egune arroza ikusten bot, edo pentsetan bot arrozaz, gerra denpori akordetan jat. Hori egixe da hamentxe nauen moduen. Eske total bete nitzen, ikusi be ezin dot ein arrozik nik oin. Neutzako ez dot sekulo eingo! Bueno kuadrillan, ba eitten bada, ba, ba, jan barik be, ez naz geratzen. Baie gusture jan, sekule be ez. - Ta arroza zer, razonamientokoa-edo? - Eurek ekarten abien. Soldauek ekarten oskuen ta ez dakit harek, eurek, eurentzako ala zelan eukitten abiezan. Ta harek behintzet arroz asko. Gero arroza, ostin be eongo zan iguel! Baia, asko. Ta ba...

17. Aita Bilbora behiekin, familia etxean utzita

- **Erref:** MAN-002/024
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:50:43. **Bukatu:** 00:52:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

<p>Itxarkundia batailoian bazeuden euskaldun milizianoak, baina Perezaguakoak asturiarrak ei ziren. Larrazabal batailoia ere ibili omen zen inguruetan. Aita behi birekin Bilbo aldera, Larraskitura, joan zen. Ama umeekekin etxean geratu zen.</p>

Transkripzioa

- Nungoak zien horrek, milizianuek?
- Ba, nik ez dakit hori Itzarkundia. Horrek, euskeldunek be bazien euren artien. Ta haez dakit nungue zan. Baia hori Perezagua-edo esan duana, horrek asturianuk-edo ez dakit zer zien. Ta beste bat, hori gitxi ezetu neban nik, Larrazabal be bai bazan batailloie. Baia hori gure aldearea-ta gitxiu etorten zan. Ta ba bueno, baia azkenien gero, ia soldauek eurek hasten jakuzen: "ba etxetik urten ein biher dozue /biozue/". Aitte erun oskuen, etxeko behixek ta burdixe ta danakin beherantza, Bilbo alderantza. Euban itxi abala esaten oskun burdixe, zer baten, basarri baten esan otsiela: "Itxi eizu burdixe hamen ta behixekin zoiezie". Ta behixekin, behi biaz juen zan aitte zerera, Larraskittu. Hori Bilbon albun, Bilbotik albora-edo, Larraskitture, haraxe jun zan. Ta gu geratu giñien amaz etxien. Baia kobetara jun biher ixeten geñun. Ta goxien illunetan, illunez batera, argixaz batera urten, ta illuntzixen etxera.

18. Kanoikadatatik kortan gordeta

- **Erref:** MAN-002/025

- **Iraupena:** 0:02:33. **Hasi:** 00:52:21. **Bukatu:** 00:54:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

Etxean zeudela, etxetik 15 metrotara jausi ziren kanoikadak. Kortan gorde ziren ama eta umeak.

Transkripzioa

- Behin, suertau xakun goxien, amak ba erropak garbittu ta ein biher deuzela /bideuzela/, ta ba, berandutxu jun biherko dogule /bikule/. Ba ha zan egune, ha zan egune. Amak erropak garbittu, goxien egune argittu orduko etxien, egunaz batera errekar aklaretan juen. Ta hasi zan Seibittik kañonazuk botetan hasi zien. Klaro, handik gure etxie honan ikusten da. Ta harek momentu guztixe ikusten abien. Harek ikusi abien gure ama be errekar dula be. Ta errekan erropak aklaretan dauzela esan aban, ganekaldin kañonazuek errementau eutsela. Errekien bera euen, errekan bera, ta hor esateko, holan ganien. Etorri zan erropakin etxera ta esan euskun: "Hametik alde ein biher dogu /biogu/ ze horrek ya hasi die tiroka, ta hasi biher jakuz /bixakuz/". Ta hantxe etxien parien, geure mobimentue ikusi abien ordureko hasi zien kañonazuk botaten. Ta gure etxie (iguel euko dauz hamar-hamabi-hamabost metro ez dittu euko) etxetik kañonazuek jo aban hor. Hantxe dekoz halako matrailla zuluak gure fatxadiek oin be. Bai, bai, bai. Denpora ona ixen bazan, igon eiño giñun. Honako denporiaz ez dau merezi. Ta gero esaten giñun: "Baia gu ezin giñttekez hamen". Sartun gentsien etxera, kortara be sartu giñen errementoi en kañonazo bi: bata esan duana, hamabi-hamabost metro edo iguel ez dauz eukiko; ta, beste bat, beheautxuau. Ta sartu giñen kortara, ba mobimentu ikusten bagaittu ba, atzera be hasiko diela-ta. Ama orduen gaztiena jaixoteko euen, lau umeaz. Nik hamar nekezan orduen, hamabi, hamaike eitteko. Ta neusixek, hamabi eindde. Ta honek Bitorak beratzi, zortzi-beratzi ta gaztiauek sei-edo eukezan.

19. Neba metrailaz zaurituta

- **Erref:** MAN-002/026
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:54:54. **Bukatu:** 00:57:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

Etxetik ihes egin zuten kanoikada artean. 12 urteko neba metrailaz zauritua izan zen.

Transkripzioa

- Ta klaro, kortatik ixildu zien ta ba kortatik urten geñun. Ta esan euskun amak: "Ba jun biher dogu /biou/ horra, bestaldeko baserrixetara". Klaro zegaittik? Ha beste baserrixek ez die ikusten, hatxa dauke honetara. Ta gurie bai, gurie pare-parien, gure baserrixek baia harek ez zien ikusten. Ta esan euskun: "Harexe baserrixetara jun biher dogu /biou/". Ta arin etxetik

harantza, gu pasetan ikusi atzera. Errementau baban, geruntzen errementau babana, neba nauxixe ta ni, ba, naustutxuauek eta gu arin, gu bixok. Ama beste bixekin atzerau. Aitte ordureko erunde eukien, junde zerera. Ta esan euskun amak: “Juen arin, juen arin, juen arin” Baia arin juen giñien, baia erre kara sartu orduko, errementa euskun honetxek be, gabien azpikaldien, kañonazuek. Ta nik nekezan eskuek, honantxaik eruen nebazan, begixek bistan baia besterik ez, zer pentseute. Ta nebie ariñau aurretik. Nebie metreilliek jo aban, honako lekuen, ta sartu otsen ta barrun geratu jakon metraillie. Baia halan ta guzti be, beruaz segidu egin aban. Baia harek segidu aban gu, jun biher geñun /bigeñun/ baserrire barik aurrerau, haraxe, hatxen ezkiñara. Ha be, ezkutetan harexe. Ta bueno, ni be bai. Ta gero, etorri zan ama be atzien. Harek, oster, sartu zien beste bixekin kaiñuen, ure goittik behera etorten zan kaiñu baten. Entzun abien, orduen kañonazue zerien. Ta harek ba, handik urten ta gu baiño atzeratxuau, sartu giñen baserrixen. Ta ba han, gengoan, ta zelan da ba paseu gendun sustue, ta ibilli giñien, ta esan euskun bertako gixonak: “Nik ez dakit hor umen bat-edo dau, ama diarrez-edo”. Ene! gure amak esan eban: “Ene, gure Zelestiño!”. Pentseizu. Geunken zertute gengoan, ezer akordau bez, ta hantxe ez dakit zer pentsauten egoten giñien, eon giñien. Ta ba jun zien. Ta klaro ha gixajue ezin etorri, hankie eukien heridute-ta, metraillie sartute.

20. Neba Basurtoko ospitalera

- **Erref:** MAN-002/027
- **Iraupena:** 0:03:54. **Hasi:** 00:57:34. **Bukatu:** 01:01:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Gerra Zibilean bere neba bat zauritu zuten eta gauean etxera itzuli ziren neba zaurituarekin. Etxea soldaduz beteta aurkitu zuten. Mañariko botikinera eramán zuten neba, baina ospitaleratzeko beharra ikusi zioten eta Basurtora eramán zuten. Gurasoek ere Basurtora joan ziren eta beste umeek etxean geratu ziren amona itsua eta soldadu piloarekin.

Transkripzioa

- Esan euskun /esauskun/: “Lotuko dotsau /lotukutzau/ hamentxe ta ba gabera artien atzera ezin gara etxera juen”. Illuntzien, illunkeran, atzera jun giñen etxera, dana soldauz beteta geunken etxie. Ta ba mutikuoi eruen abien lepuen. Ta esan eutsien/ esautsien/ zer pasau dan: ta ba: “Hauxe ta hauxe goxien zertute”. Ta goxetik gehixau han zelan? Ta han aber zer eingo geñun guk, nora jungo giñien? Ta bueno bertan esan euskun soldauek, hamentxe Mañerixen beheien euen botikiñe, ta esan euskun: “Bueno, botikiñera geuk erungo dogu. Ta etorri zeuetoko bat”. Ta juen zan ama pentsaten dot zala, ala besten bat ez dakit, dana dala. Ta klaro, metrailli barruen, ta esan eutsienez: “Ingresau ein biher da /bida/”. Hau eruangou zerera, Basurtura ospittelera. Eruen abien, ta gero hurrengo egune, ba aittek eta amak aitte be etxera etorritte euen, semien zeroi dala-ta. Ta aittek eta amak zer ein abien? Bixek juen zerera, ikusten ospittelera. Baie ospittelera juteko be ezin ondo juen. Iguel trena abixetan zan, baia hasten zien orduen, zerak abioiek eta bonbakín ta zerien, handik be, aterate

abiezan hurrengo lekue topeten abien lekure erreka ezkiña batera-edo, halako baten allegau zin Bilbora. Ta bueno, ikusi abien ta operau ein biher dala /bidala/ ta holan. Bueno, gero ha itxitte etorri zien etxera, baie gu etxien beste lau umiok, hiru umiok amama itsuaz. Amama itsue geunken, baia bizi zan beste alboko baserrixen. Baia orduen, harek eurek be urten ein biher etxetik ta gu zelan gengoan umiek etxien, ba geu be han jarritte hantxe [...txuen]. Aitte ta ama illundute agiri ez, soldauek etxien ta baia esan duana, hoixe eskerrak izen zalako, Itxarkundiako soldauek, harixek ondo esan, ta eurek euki abezan, eskabitzeko zerak eta be jateko be, guk ezebe ez geunken orduen, ta galletak ta harexek emonda, harexekin hantxe. Amama alboko aldien suten alboko aldien etzunde. Ta klaro, gero guardixe eitten abien harek kanpuen iñor zertzen bada-edo, gabien-edo. Ta harek gure aitte ta ama, jakin abien kanpotik zina. Ta egozan harek guardixan. Ta klaro, bultue ikusi abien ordun bidien, beti-gora datozela, "alto" emon eutsien. Baia guriek, "alto", "alto", zeri esaten dotsien bez. Pentsau bez. Ta "alto". Ta aurrera. "Alto", ta aurrera. Esan eutsien: "Leku onetik apartau zarie. Jakin in duleko, umiek esan euskue zelan zarien Bilbotik. Ta jakin in duleko zeuek ixengo zaiela, ostien guk tiretu ein biher". Honantxe. Ta ba holantxeik.

21. Koban ezkutatutako gizonak jipoitu, desagerrarazi...

- **Erref:** MAN-003/001
- **Iraupena:** 0:04:00. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:04:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak

Laburpena:

Gerra garaian, eguna argitu orduko Urkuluosteko kobara joaten ziren amagaz ezkutatzera. Soldaduak bertara hurreratu eta gizonak ikusiz gero, handik irteteko esaten zieten. Beraiek hiru gizon ikusi zituzten irteten: bat libre utzi zuten; beste bat poltsikoan zituen bala-kartutxoak kenduz jipoitu egin zuten; eta, hirugarrena, Francisco Arroitaonandia, beraiekin eroan zuten eta sekula ez zuten bere berririk izan.

22. Maiatzaren 22a, Mañaria okupatu zuten eguna

- **Erref:** MAN-003/002
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:04:00. **Bukatu:** 00:05:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Gerran, eguna argitu orduko Urkuluosteko kobara joaten ziren ezkutatzera. Soldaduek etxea utzi behar zutela esan arren, amama itsuagaz ezin ziren inora joan. Behin, tiroketa entzun eta tankeak ikusi zituzten: Mañaria hartzera zetozen. Maiatzaren 22a izan zen. Urte askoan egun hori ospakizun eguna izan zen. Handik, frontea Arratia aldera joan zen.

23. Otxandioko hildakoak Mañariko kanposantura

- **Erref:** MAN-003/003
- **Iraupena:** 0:00:54. **Hasi:** 00:05:59. **Bukatu:** 00:06:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Otxandioko bonbardaketaren ostean, hango hildako asko Mañariako kanposantura ekarri zituzten.

24. Isunak eta kartzelaratzek ohikoak ziren

- **Erref:** MAN-003/005
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 00:07:02. **Bukatu:** 00:08:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Mañariar bat frontean desagertu zen. Herritarrak kartzelaratzea eta isunak jartzea ohikoa da. Bere amari 50 pezetako isuna jarri zien.

25. Izeko Emakume Abertzale Batzako mitinlaria

- **Erref:** MAN-003/006
- **Iraupena:** 0:02:12. **Hasi:** 00:08:06. **Bukatu:** 00:10:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Emakumeak politikan
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Bere izeko bat ume eta guzti sartu zuten Larrinagako kartzelara eta osaba Karmelora. Bere izeko hori, Salome, Emakume Abertzale Batzako kidea zen, mitinlaria.

26. Botoa ugazabak gura zuenari eman behar

- **Erref:** MAN-003/007
- **Iraupena:** 0:03:37. **Hasi:** 00:10:18. **Bukatu:** 00:13:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan

Laburpena:

Askok etxeko ugazabaren aldera bota behar izaten zuten hauteskundeetan botoa; ondorioz, gatazka eta haserre asko sortzen ziren. Bere aitaita-eta etxetik bota zituzten ugazabak gura zuenari botoa ez ematearren.

27. Alkatearen erruz emakume asko preso

- **Erref:** MAN-003/008
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:13:55. **Bukatu:** 00:15:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Rufino Zugazagoitiaren erruz, Francoren aldeko alkatea zenaren erruz, Mañariko andre asko hartu zituzten preso. Kartzelara eroan ez zituzten askori isunak ezarri zizkieten, Luziaren amari tartean.

28. Mitinak batzokiko balkoitik

- **Erref:** MAN-003/010
- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 00:16:43. **Bukatu:** 00:18:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Alderdien egoitzak

Laburpena:

Batzokia udaletxe ondoko etxean zegoen eta bertan egiten ziren mitinak. Bere izekoa mitinlaria zen, berezko abilitadea ei zuen.

29. Soldaduei arropak josi behar

- **Erref:** MAN-003/012
- **Iraupena:** 0:02:28. **Hasi:** 00:18:56. **Bukatu:** 00:21:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Etxea soldaduz beteta izan arren, etxe aurrean beste aldekoiei arropak josi behar izaten zizkieten beldurraren beldurrez. Behin, koban ezkutatuta zeudela, handik atera eta praka batzuk josi behar izan zizkion miliziano bati; estutasunak eraginda, txarto josi zizkion eta haserretu egin zitzaion.

30. Gerra garaian ezin lurra landu

- **Erref:** MAN-003/013
- **Iraupena:** 0:01:17. **Hasi:** 00:21:24. **Bukatu:** 00:22:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Gerra sasoian, ezin zuten ortua landu, baina bazuten zer edo zer: patata, artoa... Errotara goizean goizetik edo gauean joan behar izaten zuten. Egunez, erasotuak izateko arriskua izaten zuten.

31. Aita behiekin joan zen ihesi

- **Erref:** MAN-003/015
- **Iraupena:** 0:00:50. **Hasi:** 00:22:52. **Bukatu:** 00:23:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:

Bere aitak behi bi hartuta egin zuen alde Bilbora Gerra Zibilean. Aita apirila bukaeran edo maiatz hasieran joan zen etxetik eta San Juanetan bueltatu zen. Beraiek bitartean esne barik egon ziren.

32. Morokila zelan egin

- **Erref:** MAN-003/016
- **Iraupena:** 0:03:02. **Hasi:** 00:23:42. **Bukatu:** 00:26:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Artoa
- Baserría » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

Gerran, behiak falta zirenez, hautsarekin egindako esnea zuten. Irinarekin ogia egin beharrean, taloa eta morokila egiten zuten. Luziari morokila asko gustatzen zaio; zelan egiten zuten azaltzen du. Ogia baserriko labearen egiten zuten, baina gerran ez zuten horretarako irin nahikorik.

33. Durangoko Imaz errotara jeneroa eroan behar

- **Erref:** MAN-003/018
- **Iraupena:** 0:00:48. **Hasi:** 00:27:57. **Bukatu:** 00:28:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Baserrian hartzen zuten jeneroa (garia, artoa...) Durangora entregatu behar izaten zuten, bertako Imaz errotara (gaur egun Ibaizabal ikastola dagoen tokira).

34. Hamarrenak: urtean 18 pezeta elizarako

- **Erref:** MAN-003/019
- **Iraupena:** 0:02:06. **Hasi:** 00:28:45. **Bukatu:** 00:30:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra

Laburpena:

Hamarrenak zer diren: elizan ordaindu beharrekoa, urtean 18 pezetako kuota. Behin, bere ama konfesatzera joan zenean, abadeak esan zion oraindik ordaintzeke zuela. Senarrak harrobian ez zuela oraindik jornala kobratu erantzun eta hamarrenak ordaindu arte ez ziola absoluziorik emango esan zion.

35. Ganadu zein pertsonen txertoak jartzen

- **Erref:** MAN-003/020
- **Iraupena:** 0:03:55. **Hasi:** 00:30:51. **Bukatu:** 00:34:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuek eta sasimedikuek

Laburpena:

Gerraostean medikuari zenbateko bat ordaintzen zitzaion. Behar zenuenean etxera joaten zen, baserrira ere berdinean. Gero, Luziak ikasi zituen txertoak jartzen; ordudunik, auzoan bera aritu zen behar horretan, pertsona zein ganaduekin.

36. Postari eta neskame

- **Erref:** MAN-003/022
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:35:43. **Bukatu:** 00:37:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Hamahiru urtegaz Mañariko taberna batera joan zen neskame. Postari lanetan ere ibili zen bertakoek baitzuten horren ardura. Goizetan hartzen zituen gutunak eta etxerik etxe joaten zen.

37. Behorra orroka eta saltoka ezin kontrolatu

- **Erref:** MAN-003/023
- **Iraupena:** 0:05:01. **Hasi:** 00:37:13. **Bukatu:** 00:42:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Lanbideak » Neskameak

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

Neskame egon zen kalean zegoen taberna batean. Tabernakoek bazuten behor bat eta Urkuletatik zehar basora eroaten zuen goizean iluntzera arte. Ugazaba Durangora joaten zen jenero bila eta gurdia behorarekin maneiatzen irakatsi zion Luziari, gero bera joan zedin errekaduak egitera. Behin behorrari akuluarekin eragin zioetan eta orroka eta saltoka hasi zen. Gainean zeramatzan limonaden botilak zabaldu eta iskanbila itzela sortu zen.

38. Estraperloa zelan sartu herrira

- **Erref:** MAN-003/025
- **Iraupena:** 0:03:25. **Hasi:** 00:42:41. **Bukatu:** 00:46:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Estraperlo garaia oso gogorra zen. Izurtzatik Mañarira joateko, Izurtzako sarreran zegoen kontrola. Kontrol hori ez pasatzeko, nondik nora joaten ziren azaltzen du. Gabon batzuetan bazuten ardoa, baina ez ogirik; beste behin, ogia bai, baina ez ardorik. Durangon alondegia zuten eta handik ekartzen zuten ardoa. Andreek ez zuten ardorik edaten. Gabonetan ardo-zopak hartzen zituzten gizonezkoek.

39. Neskame jornal barik

- **Erref:** MAN-003/026
- **Iraupena:** 0:00:37. **Hasi:** 00:46:06. **Bukatu:** 00:46:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Tabernan neskame zegoela ez ei zuen txakur txikirik kobratzen. Arropa eta jateko truke egiten zuen behar. Denetariko lanak egiten zituen: barra atzean, ezkaratzean...

40. Tabernara ezkutuan sartzen zen andrea

- **Erref:** MAN-003/027
- **Iraupena:** 0:02:03. **Hasi:** 00:46:43. **Bukatu:** 00:48:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Giro ona zegoen tabernan, baina andrazkorik ez zen ia sartzen. Domekero andre bera joaten zen tabernara ezkutuan eta Luziak zerbitzatzea gura izaten zuen.

41. Tabernan ardo beltza edaten zen

- **Erref:** MAN-003/028
- **Iraupena:** 0:01:45. **Hasi:** 00:48:46. **Bukatu:** 00:50:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Tabernan neskame zegoela, ardoa zahagian izaten zuten. Zahagitik pitxarretara pasatzen zuten zerbitzatzeko. Ardo beltza edaten zen gehien. Ardo gorria ez zen edaten. Sagardoa eta txakolina baserrietan egiten zen, baina tabernetan ez zen edaten. Pedro Baltzen tabernatik Durangora joan zen neskame eta handik Herriko tabernara joan zen eta handik ezkondu zen 21 urte zituela.

42. Mañariatik Durangora oiloa bizikletaz

- **Erref:** MAN-003/030
- **Iraupena:** 0:04:00. **Hasi:** 00:58:00. **Bukatu:** 01:02:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Durangoko etxe partikular batean egon zen neskame gaztetan. Beraiek Mañarian hazitako oiloa eroan zituen behin Luziak bertara, bizirik eramatea nahi zuten. Oiloari hankak lotu eta kapazuan eroan zuen. Herriko mutiko batek ikusi eta beragaz batera bizikletan joateko esan zion; horrela joan zen Durangoraino. Berak lumatu behar izan zuen oiloa; ebaki bat egin zuen eta ordudanik hor du haren marka.

43. "Hamahiru heriotzena" kanta abesten zuen amak

- **Erref:** MAN-036/002
- **Iraupena:** 0:02:17. **Hasi:** 00:00:05. **Bukatu:** 00:02:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Kantei buruzko azalpenak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Kultur transmisioa

Laburpena:

<p>Lehen etxeetan asko kantatzen zuten. Euren etxean amak egiten zuen afalostean. Batzuetan, lastimosoak izaten ziren kankak eta aitak negar egiten zuen. Horietako bat "Hamahiru heriotzena" zen.</p>

44. "Mille bederatzirehun hogeta zazpitan" bertsoak

- **Erref:** MAN-036/003
- **Iraupena:** 0:05:05. **Hasi:** 00:02:22. **Bukatu:** 00:07:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kankak » Kantei buruzko azalpenak
- Ohiturak eta bizimodua » Kankak » Bertsoak

Laburpena:

<p>Auzoan bide berri bat egin zuten eta gai horren inguruan bertso batzuk egin zituzten. Kantapaperak ere atera zituzten bertso horiekin. Luziaren amak kantapaper horiek eduki zituen eta Luziak berak ere hortik ikasi zituen bertsoak. Kanta oso kantatzen du Luziak: "Mille bederatzirehun hogeta zazpitan..."</p>

45. "Perretxikotan nenbillenian" kanta

- **Erref:** MAN-036/004
- **Iraupena:** 0:01:06. **Hasi:** 00:07:27. **Bukatu:** 00:08:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kankak » Bestelako kankak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Kultur transmisioa

Laburpena:

<p>"Perretxikotan nenbillenian, Mendiolako basuan..." kanta abesten du pasarte honetan.</p>

Transkripzioa

- Eta holan beste kantarik? Bai, ezta?
- Holan kanta luzeik ez. Ostantzien ba holako zer batzuk bai.
- Laburrek, [...].
- Bai, esate baterako... Ez dakit oin entzuten bada, baia beste bat be bazan:

Perretxikotan nenbillenian
Mendiolako basuan,
dama gazte bat billatu neban
sasi batzuen onduan.

Gaztia nintzan zorua nintzan
jarri nindakon onduan
amantaltxue zabaldu eta
hartu ninduen altzuan. (bis)

- Hori be amak kantetan auen?
- Bai, bai, horrek bai, bai. Nik ikesariko kanta guztiek dakiaz amak [...].

46. "Alabatxua txingorringorri" eta "Ene maite polita" lo-kantak

- **Erref:** MAN-036/005
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:08:33. **Bukatu:** 00:10:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

Umeak lokartzeko "Alabatxua txingorringorri..." eta "Ene maite polita ez egin lorik basuan..." kantatzen zuten.

47. Soka egiteko "Al pasar la barca"

- **Erref:** MAN-036/007
- **Iraupena:** 0:00:54. **Hasi:** 00:10:21. **Bukatu:** 00:11:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

<p>Soka egiteko "Al pasar la barca me dijo el barquero..." abesten zuten. Jolasteko kanta horiek guztiak erdaraz ziren.</p>

48. Urteberri egunean "Urtebarri barri" kanta

- **Erref:** MAN-036/009
- **Iraupena:** 0:00:52. **Hasi:** 00:11:25. **Bukatu:** 00:12:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Gabon kantak
- Erlijioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Gabonak

Laburpena:

<p>Urteberri egunean "Urtebarri barri, deukenak ez deukenari..." kantatzen zuten.</p>

49. "Erregen, erregen, dale montaña..." kanta

- **Erref:** MAN-036/010
- **Iraupena:** 0:00:33. **Hasi:** 00:12:17. **Bukatu:** 00:12:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Gabon kantak

Laburpena:

<p>Erregenetako "Erregen, erregen, dale montaña..." kanta.</p>

50. `Hator, hator´ kanta

- **Erref:** MAN-036/012
- **Iraupena:** 0:00:52. **Hasi:** 00:13:22. **Bukatu:** 00:14:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Gabon kantak
- Erlijioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Gabonak

Laburpena:

<p>`Hator, hator´; kanta.</p>

51. San Juan bezperan "San Juan, San Juan"

- **Erref:** MAN-036/014
- **Iraupena:** 0:00:45. **Hasi:** 00:14:27. **Bukatu:** 00:15:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » San Juan
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

<p>Urtero abesten dute "San Juan, San Juan, ez dau besterik goguan..." kanta. Sua ere urtero egiten dute.</p>

52. Santa Agedako burlazko kopla: "Atso mondrongo"

- **Erref:** MAN-036/017
- **Iraupena:** 0:00:37. **Hasi:** 00:16:13. **Bukatu:** 00:16:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bertsoak
- Aisia » Jai-giroa » Santa Ageda

Laburpena:

<p>Luziak "Santa Ageda, Ageda, bixer da Santa Ageda..." abestia daki Santa Ageda bezperarako. Burla egiteko koplak ere bazeuden: "Atso mondrongo, mondrongo..."</p>

53. "Horra hor goixen" kanta umeei

- **Erref:** MAN-036/020
- **Iraupena:** 0:00:26. **Hasi:** 00:17:20. **Bukatu:** 00:17:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

Umeentzat "Horra hor goixen, abestitu baten...." abesten zuten

54. "Antontxu, Antontxu zara zu" kanta

- **Erref:** MAN-036/022
- **Iraupena:** 0:00:27. **Hasi:** 00:18:05. **Bukatu:** 00:18:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

<p>"Antontxu, Antontxu zara zu..." kanta abesten du pasarte honetan.</p>

Transkripzioa

Antontxu, Antontxu zara zu
kuartillo t´erdigaittik ohia saldu dozu
aitte datorrenian-nian
ama datorrenian-nian
etxetik kanpora bialduko zaitu. (bis)

55. "Bela, Bela, Jauna" ume-kanta

- **Erref:** MAN-036/023
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 00:18:32. **Bukatu:** 00:19:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

"Bela, bela, Jauna, non da aitte Jauna..." umeei abesten zieten.

56. `Aita San Antonio´ kanta

- **Erref:** MAN-036/025
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 00:19:55. **Bukatu:** 00:20:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

<p>`Aite San Antonio´; kanta abesten du pasarte honetan.</p>

Transkripzioa

- Ez dau bat Urkiolakoa edo?
- A, bai, baia horrek asko entzuten die, e. Urkiolako zerak bai, baia horrek pentsetan dot nik oin be asko entzungo diela.
- Zelan da zuk dakizune?
- Bueno:

Aitte San Antonio
Urkiolakua
askoren bihotzeko
santu debotua.

Askok egiten deutso
San Antoniori,
egun batian juan,
bestian etorri.

- Hori oin be askok kanteke daurie, nik pentsau. Ezta?
- Ez dakit, nik ez dodaz ezautzen horrek.

57. San Inazio eguneko kanta

- **Erref:** MAN-036/027
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:20:56. **Bukatu:** 00:22:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eliza giroko ospakizunak

Laburpena:

San Inazio eguneko "Inazio, gure patroia haundia..." kanta abesten du pasarte honetan.

58. "Agure buruzuri, oillanda zalie" kopia

- **Erref:** MAN-036/029
- **Iraupena:** 0:00:34. **Hasi:** 00:22:58. **Bukatu:** 00:23:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Kantei buruzko azalpenak

- Ohiturak eta bizimodua » Katak » Bertsoak

Laburpena:

<p>Neskatilei begira egoten ziren agureei honakoa kantatzen zieten: "Agure buruzuri, oillanda zalie..."</p>

59. Gerra sasoiko katak

- **Erref:** MAN-036/032
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:24:42. **Bukatu:** 00:26:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Katak » Bestelako katak

Laburpena:

Gerra sasoiaren kanta pare bat ikasi zuten: "Eusko gudariak gera, Euskadi askatzeko..." eta "Goazen mendirik mendi euskotar guztiok..."

60. "Ene neure polita zer dozu negarrez" kanta

- **Erref:** MAN-036/034
- **Iraupena:** 0:00:38. **Hasi:** 00:26:32. **Bukatu:** 00:27:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Katak » Ume katak

Laburpena:

"Ene neure polita zer dozu negarrez..." kanta abesten du pasarte honetan.

61. "Sasiak sortzen dira solo ederretan" bertsoa

- **Erref:** MAN-036/036
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 00:27:48. **Bukatu:** 00:28:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Katak » Bertsoak

Laburpena:

<p>"Sasiak sortzen dira solo ederretan..." hasten den bertsoa abesten du pasarte honetan.</p>

62. "Bat, Matxin parrat"

- **Erref:** MAN-036/038
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 00:29:08. **Bukatu:** 00:29:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Katak » Ume katak

Laburpena:

"Bat, Matxin parrat; bi, Matxin eperdi..." errezitatua daukagu pasarte honetan.

63. "Mendi altuen edurre" kopla zaharra

- **Erref:** MAN-036/040
- **Iraupena:** 0:00:37. **Hasi:** 00:30:28. **Bukatu:** 00:31:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bertsoak

Laburpena:

<p>"Mendi altuen edurre, mendi altuen edurre..." kopla zaharra kantatzen du.</p>

Transkripzioa

Mendi altuen edurre (bis)
bota sutara egurre,
alaba galanten amak
mutil zantarren bildurre (bis)
mendi altuen edurre.

Altzazu zuri, altzazu maite,
holan ibili barik ezkondu zaite.
Ez noa ezkontzen pare bat urtien,
hauxe ta beste gona bat apurtu artien.

64. "Txomin Domingo Paguetako" eta "Aita San Migel Ixorretako" koplak

- **Erref:** MAN-036/042
- **Iraupena:** 0:01:19. **Hasi:** 00:31:31. **Bukatu:** 00:32:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bertsoak

Laburpena:

"Txomin Domingo Paguetako, Lekeitiyoko semie..." eta "Aita San Migel Ixorretako zero altuko lorie..." koplak abesten ditu pasarte honetan.

65. "Katalamixon" kanta-jolasa

- **Erref:** MAN-036/044
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:33:08. **Bukatu:** 00:34:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

<p>"Katalamixon, nondik etorri?; gaztelutik; Zer ekarrik?..." kanta-jolasa egiten zuten umetan.</p>

66. Jentilak, Mariurrika eta Sakamantekas

- **Erref:** MAN-036/047
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:38:04. **Bukatu:** 00:39:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Ipuinak, mitoak eta istorioak

Laburpena:

Jentilak ikusten ez ziren izakiak ziren. Mariurrika, oster, Mugarratik Antobotora pasatzen zela esaten zuten. Sakamantekasek harrapatuz gero, odola ateratzen zuela uste zuten.

67. Bidegurutzeetan arimak agertu

- **Erref:** MAN-036/048
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:39:19. **Bukatu:** 00:42:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Ipuinak, mitoak eta istorioak

Laburpena:

Bidegurutzeetan arimaren bat topatuz gero, aitaren egin eta desagertu egiten zela esaten zuten. Olio usainak sorginak-edo zeudela esan nahi ei zuen. Sorgin kontuak-eta, hala ere, euren sasoia baino lehenagoak izan ziren.

68. Saibitik kanoikada etxe ondora

- **Erref:** MAN-036/050
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:43:50. **Bukatu:** 00:46:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Gerra sasoia oso gogorra izan zen. Saibiko borroka etxetik ikusten zituzten eta baten etxe ondoan kanoikada jausi zitzairen. Oraindik daude etxean metraila zuloak.

69. Etxetik irten behar izan zuten gerra sasoian

- **Erref:** MAN-036/051
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:46:40. **Bukatu:** 00:48:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Gerra sasoian, ama arropen xaboi kentzen joan zen erreka. Saibitik ikusi

egin zuten eta kanoikada bota zuten euren etxe ingurura. Orduen ebatzi zuten etxetik alde egin behar zutela.

70. Saibiko borrokatik ihesi zihoazelan neba zauritu zuten

- **Erref:** MAN-036/052
- **Iraupena:** 0:04:18. **Hasi:** 00:48:36. **Bukatu:** 00:52:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Arineketan egin zuten alde etxetik, Saibiko borrokatik babesteko. Bidean zihoazela, tiroa jaurti zieten eta hankan sartu zitzaion metraila nebari. Gero, milizianoek euren botikinera eraman zuten neba.

71. Gurasoak kanpoan zirela, milizianoek jaten eman

- **Erref:** MAN-036/053
- **Iraupena:** 0:03:09. **Hasi:** 00:52:54. **Bukatu:** 00:56:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

Gerra sasoiari, umeak amamarekin geratu ziren etxean, gurasoak kanpoan ziren eta. Milizianoek eman zieten zeozer jateko. Azkenean, gurasoak ere onik etorri ziren etxera.

72. Mañariara Karlistak sartu

- **Erref:** MAN-036/054
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:56:03. **Bukatu:** 00:58:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

Otxandio aldetik sartu ziren Mañariara Karlistak. Maiatzaren 22an izan zen eta gero urteetan ospatu ere egiten zuten egun hori.

73. "Txotxo Arratixako" kopia

- **Erref:** MAN-036/057
- **Iraupena:** 0:00:46. **Hasi:** 01:00:14. **Bukatu:** 01:01:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

"Txotxo Arratixako, etxeukat dirurik..." kopia abesten du pasarte honetan.

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com